

Haga Ekudden, Enköping

Arkeologisk utredning etapp 1

Haga 2:50–52 m.fl.
Svinnegarns socken
Enköpings kommun
Uppsala län
Uppland

Jan Äblström

Haga Ekudden, Enköping

Arkeologisk utredning etapp 1

Haga 2:50–52 m.fl.
Svinnegarns socken
Enköpings kommun
Uppsala län
Uppland

Jan Åhlström

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2018

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande 700186 och 700193.

ISBN 978-91-7453-614-0

Tryck: JustNu, Västerås 2018

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	8
Målsättning och metod.....	8
Topografi och fornlämningsmiljö	10
Utredningsresultat.....	10
Referenser.....	11
Tekniska och administrativa uppgifter	12
Bilagor	13
Bilaga 1. Registrerade lämningar enligt FMIS utanför utredningsområdet	13

Figur 1. Utredningsområdet markerat med en svart linje. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en utredning etapp 1 inför ett planprogram för området Haga Ekudden söder om Enköping.

Utredningsarbetet har omfattat en kart- och arkivstudie samt fältinventering.

Markområdet har utgjort obebyggd utmark under Gammelhaga som kom att uppgå i Haga säteri. De båda gårdstomterna ligger norr om utredningsområdet. Fornminnesregistret redovisar inte några lämningar i området. Norr därom runt Gammelhaga förekommer en stor mängd fornlämningar bland annat i form av gravfält och boplatser.

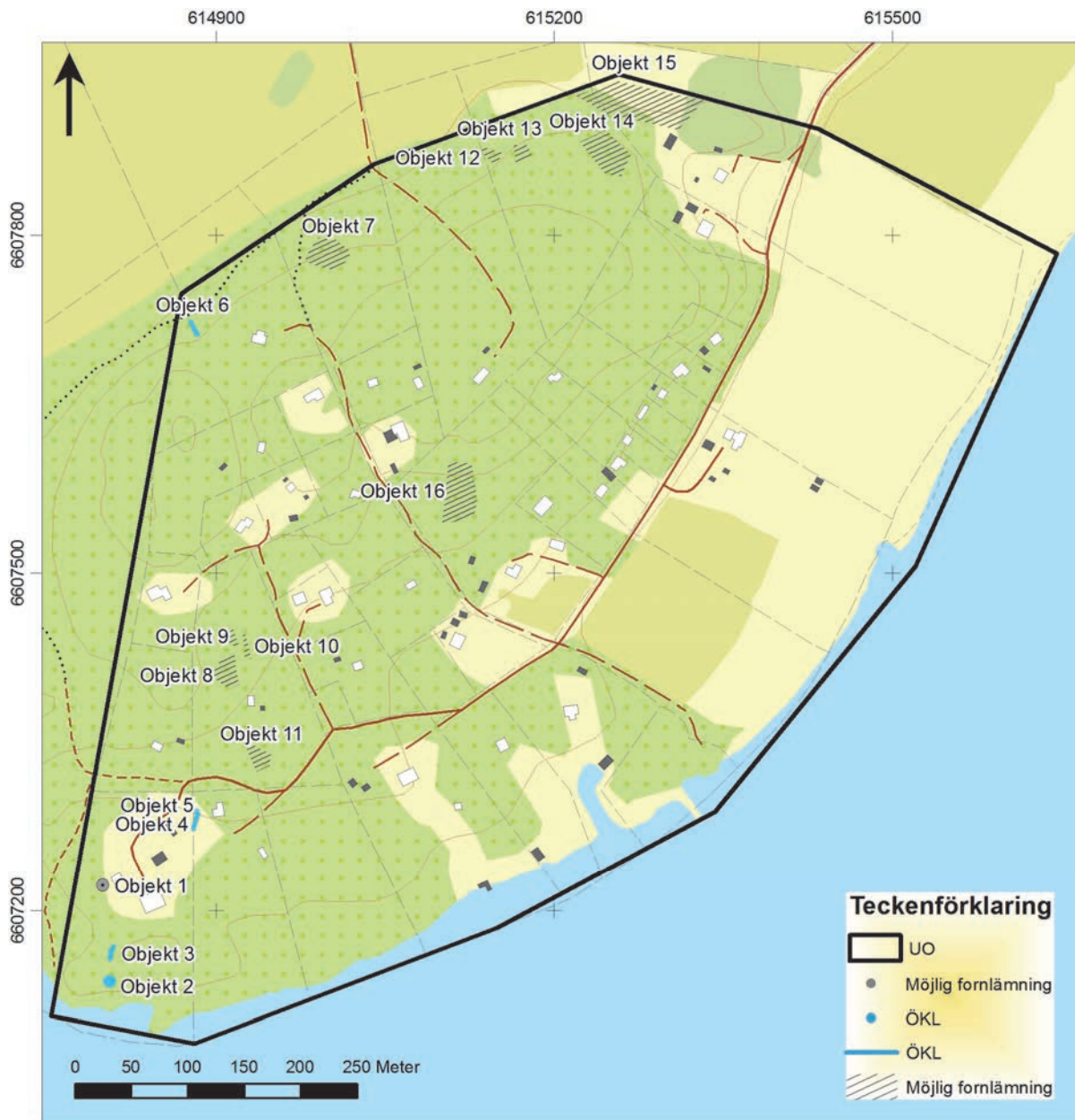
Det påträffades inte några fornlämningar vid inventeringen. Däremot dokumenterades sexton objekt med status som övrig kulturhistorisk lämning och möjlig fornlämning (tabell 1, figur 2). De möjliga fornlämningarna utgörs främst av platser som utifrån topografi och läge i landskapet bedöms kunna hysa boplatser och/eller fossil åkermark. För de möjliga fornlämningarna fordras utredningsgrävning för att fastställa statusen.

Resultatet är inrapporterat till Fornminnesregistret (FMIS). Lämningarna finns också i det nya Kulturmiljöregistret som håller på att ersätta FMIS. I rapporten anges numren i båda registren varav det i FMIS inom parentes.

Tabell 1. Utredningsresultatet. Dokumenterade lämningar och möjliga fornlämningar.

Objekt	Nummer i Kulturmiljöregistret	Typ	Status	Storlek	Beskrivning
1	L1939:3026 (Svinnegarn 73)	Grav, övrig	Möjlig fornlämning	Stensättning? 3×3 meter och 0,2–0,3 meter hög.	Krönläge, vålavgränsad och flack. Övermossade 0,2–0,5 meter stora stenar. Kan på grund av närhet till hus vara röjningsröse/stendump.
2	L1939:3022 (Svinnegarn 71)	Brott/täkt	Övrig kulturhistorisk lämning	Grop, 2,5×4 meter stor och 0,5–1 meter djup.	Stora stenar (0,5–0,8 meter stora) synliga i botten. Möjligen stentäkt.
3	L1939:3023 (Svinnegarn 72)	Röjningsröse	Övrig kulturhistorisk lämning	Stenrad, 10 meter lång, 1–1,5 meter bred och intill 0,8 meter hög.	Belägen utmed en stig. Enskiktad och flerradig, 0,4–1,2 meter stora stenar. Stigen leder till en brygga som kopplas till husen i norr vilka uppförs under 1900-tal.
4	L1939:3027 (Svinnegarn 74)	Röjningsröse	Övrig kulturhistorisk lämning	Röjningsröse, i form av en 14 meter långt (NNO–SSV), 1,2 meter bred och intill 0,8 meter hög murliknande form.	Flerradig och flerskiktad. Ansluter till nutida fastighetsgräns.
5	L1939:3021 (Svinnegarn 70)	Röjningsröse	Övrig kulturhistorisk lämning	Stenrad, 2,5 meter lång (N–S), 0,5 meter bred och intill 0,5 meter hög	Enradig och enskiktad, ansluter till ett block i söder. Ansluter till nutida fastighetsgräns.
6	–	Färdväg	Övrig kulturhistorisk lämning	Stig, 15 meter lång, 1 meter bred och 0,4 meter djup.	Utgörs av ett påtagligt skålat parti av en stig. Belägen i nordvästsluttning, Då merparten av färdvägen är en vanlig stig som inte finns på någon karta bedöms lämningen som övrig kulturhistorisk lämning.
7	–	Möjlig boplat	Möjlig fornlämning	38×32 meter (SV–NO)	Utgörs av en avsats i västsluttning, skyddat läge. Stenfri yta och med flera gropar med oklar funktion.
8	–	Möjlig fossil åker/boplats	Möjlig fornlämning	30×15 meter (N–S)	Oregelbunden form, lätt skålad. Belägen i sydostsluttning, lätt stenig mark. Gränsar till berg och stenig mark.
9	–	Möjlig fossil åker/boplats	Möjlig fornlämning	13×8 meter (N–S)	Utgör en avsats i sydostsluttning. Kvadratisk, lätt skålad yta som gränsar till stenig mark.
10	–	Möjlig fossil åker/boplats	Möjlig fornlämning	24×5 meter (N–S)	Utgörs av en avsats i sydostsluttning. Rektangulär, lätt skålad yta, mellan stenig mark.
11	–	Möjlig fossil åker	Möjlig fornlämning	26×15 meter (NNV–SSO)	Belägen i flack mark, svacka. Omges av stenig mark.
12	–	Möjlig boplats/fossil åker	Möjlig fornlämning	18×12 meter (NV–SO)	Utgör en avsats i västsluttning, till synes stenfri och skålad.
13	–	Möjlig boplats	Möjlig fornlämning	15 meter	Utgör en avsats i västsluttning, skyddat läge. Till synes stenfri mark.
14	–	Möjlig boplats	Möjlig fornlämning	48×27 meter (NV–SO)	Utgörs av en plåt på en udde av en höjd. Norrläge.
15	–	Möjlig boplats	Möjlig fornlämning	93×38 meter (NV–SO)	Öppen mark, avsats nedanför en höjd. Norrläge.
16	–	Möjlig fossil åker/boplats	Möjlig fornlämning	53×30 meter (N–S)	Avsats i sydostsluttning. Mindre stenig mark belägen nedanför en höjd. Omgiven av stenig mark.

Figur 2. Utredningsresultatet. Utdrag ur digitala Fastighetskartan. Skala 1:6 000.

Inledning

Enköpings kommun arbetar med en plan för förtätning inom området Haga Ekudden, söder om tätorten. Norr om planområdet förekommer rikligt med fornlämningar och eftersom planområdets topografi medger förekomst av fornlämningar fick Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) i uppdrag av Länsstyrelsen att utföra en arkeologisk utredning etapp 1. Enköpings kommun bekostade utredningen som utfördes av Jan Ählström.

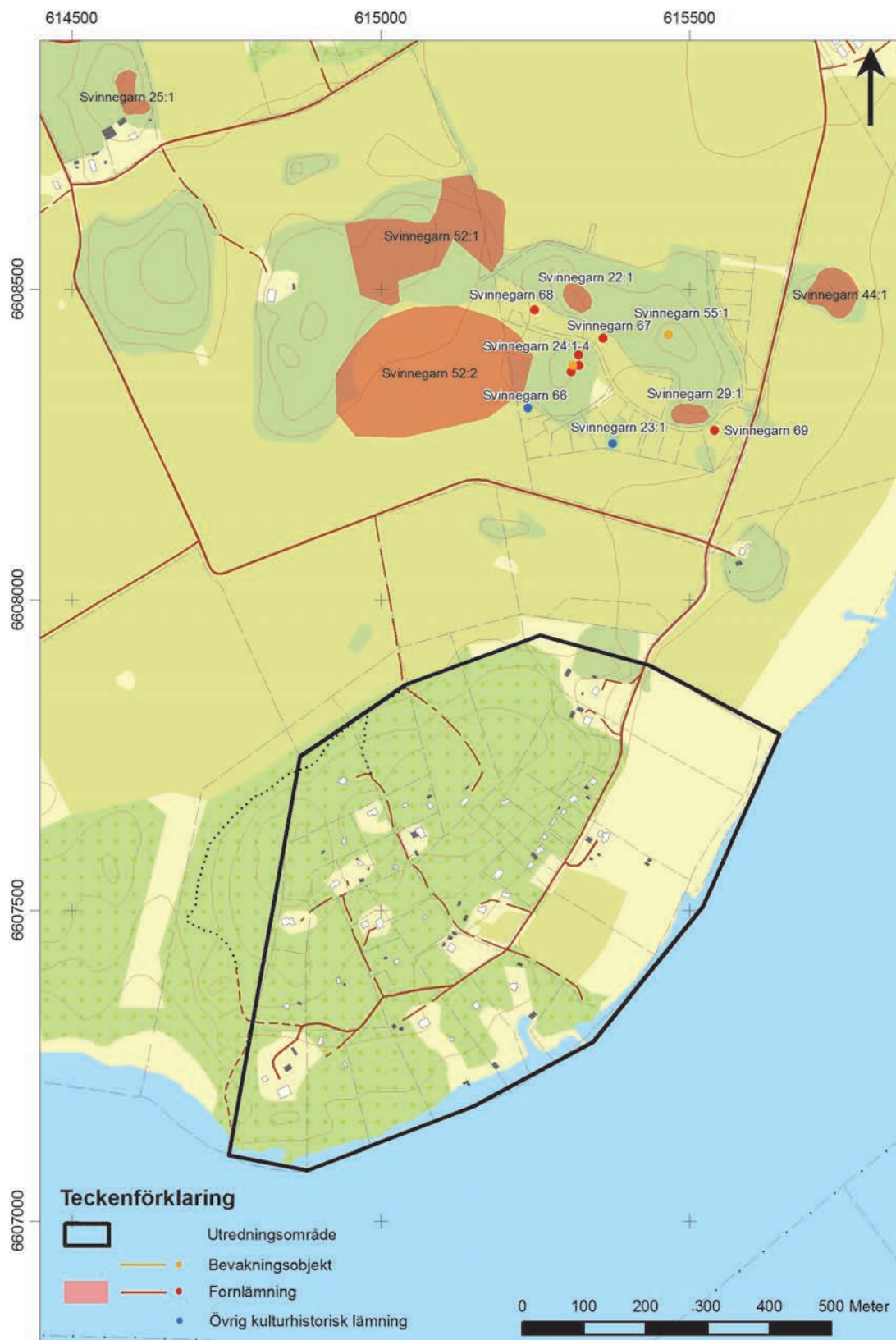
Målsättning och metod

Syftet med utredningen är att identifiera fornlämningar och kulturhistoriska lämningar samt att fånga lämningar eller topografiska lägen där fornlämningsstatus inte kan avgöras utan utredningsgrävning.

Resultatet av utredningen ska användas vid länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande undersökningar samt som underlag vid kommunens planering.

Utredningen har omfattat följande moment:

- En arkivstudie varvid samtliga lämningar enligt Fornminnesregistret och belägna inom 1 km från utredningsområdet har listats.
- En kartstudie som omfattat avmätningar av Svinnegarn/Gammelhaga och Haga från 1600-, 1700- och 1800-tal samt den häradsekonomiska kartan från 1905–1911 och 1950-talets ekonomiska karta med syfte att få kunskap om bebyggelsesituationen och markanvändningen. SGU:s jordartskarta har studerats med syfte att utifrån jordarterna lokalisera ytor lämpliga för boplatser.
- En inventering som omfattade all naturmark. Synliga lämningar och ytor där fornlämning bedömdes kunna finnas, och där utredningsgrävning krävs, dokumenterades. Lämningarna och ytor där möjliga fornlämningar kan finnas dokumenterades genom kortfattade beskrivningar och inmätning med GPS.

Figur 3. Utredningsområdet och de omgivande lämningarna enligt Fornminnesregistret. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:10 000.

Topografi och fornlämningsmiljö

Det 478 000 m² stora utredningsområdet ligger söder om Enköping, ett stycke väster om Enköpingsåns mynning i Svinnegarnsviken. Området ligger vid vattnet i ett odlingslandskap som är uppbrutet av skogklädda och höglänta impedimentmarker. Utredningsområdet är kuperat, ställvis brant, och till övervägande del beskogat förutom ett parti utmed vattnet som är öppet och låglänt till sankt. På krönen går berget i dagen under ett tunt mosstäck och terrängen är överlag rik på block. Enligt SGU:s jordartskarta är postglacial lera, moränsand och urberg dominerande jordarter med fickor av glacial finsand och glacial lera. Området ligger på nivåer mellan 5 och 30 meter över havet. Området är bebyggt med en blandning av fritidshus och permanentbostäder. Inslaget av tomtmark är därmed påtagligt.

Utredningsområdet ingick ursprungligen i Gammelhagas ägor som kom att uppgå i Haga säteri. Gammelhaga bytomt (Svinnegarn 52:1) återfinns cirka 600 meter norr om utredningsområdet. I området kring den gamla by-/gårdstomten förekommer gravfält, ensamliggande gravar och förhistoriska boplatser (figur 3 och bilaga 1). Ytterligare ett stycke mot nordväst förekommer ett fornlämningsrikt område, med gravar och gravfält, vid den före detta gården Laggårbo. I området finns enstaka hällristningar som antyder ett bronsåldersinslag i den av järnålder dominerade fornlämningsbilden.

Fornminnesregistret redovisar inte några registrerade fornlämningar inom utredningsområdet. På de kartor som omfattats av studien förekommer ingen bebyggelse och området ligger som skog (på en karta från 1690 benämnd ek-hagen) med några små åkertegar i nordöstra delen. Marken utmed vattnet i nordost har legat som öppen ängs-/betesmark.

Utredningsresultat

Vid inventeringen dokumenterades sexton objekt (tabell 1, figur 2). Inget av dem har bedömts som fornlämning. Fem av objekten är sentida och bedömdes som övrig kulturhistorisk lämning och för de resterade objekten har statusen inte kunnat fastställas. De bedöms som möjliga fornlämningar vilka fordras utredningsgrävning för att fastställa statusen. Bland de möjliga fornlämningarna förekommer lägen som kan hysa förhistoriska boplatser, men även ytor vars form i plan och utseende gör att de kan vara fossila åkerlämningar.

De möjliga boplatserna ligger på nivåer mellan 15–20 meter över havet på avsatser, hyllor, i sluttningar och vissa av dem ligger i skyddade lägen. Platserna kan tänkas hysa lämningar primärt från järnålder, även om bronsåldersaktivitet inte kan uteslutas. Inom den möjliga boplatserna objekt 7 förekommer gropar vilka ser relativt nya ut och bedöms som naturbildningar, till exempel rotvältor. Groparna är därför inte närmare beskrivna.

I sluttningarna förekommer ytor som kan hysa fossil odlingsmark. De ligger runt 15 meter över havet och förefaller vara stenfria. Ytorna är lätt skälade. Enligt jordartskartan återfinns de möjliga odlingsytorna i moränbunden mark vilket inte är optimalt för odling men som i sig antyder varför en eventuell påbörjad odling har upphört. En utredningsgrävning kan klargöra om ytorna varit uppodlade genom förekomst av odlingslager och kanske små, flacka, röjningsrösen.

Referenser

Arealavmätning, Gammelhaga/Svinnegarn 1724, LMM akt 03-svi-11
<https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor/>

Ägoredovisning, Haga 1690, LMS akt B59-2:1
<https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor/>

Ägomätning, Haga 1819, LMM akt 03-svi-23
<https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor/>

Häradsekonomiska kartan 1905–1911, blad Näs, RAK akt J112-74-4b
<https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor/>

Ekonomiska kartan 1951, blad Svinnegarn, RAK akt J133-11H1d67
<https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor/>

Uppgifter ur Fornminnesregistret (FMIS), 2017-01-23
<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/>

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM16100
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-3469-15, 2016-07-08
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk utredning etapp 1
<i>Undersökningsperiod:</i>	21–22 mars 2017
<i>Personal:</i>	Jan Ählström
<i>Landskap:</i>	Uppland
<i>Län:</i>	Uppsala
<i>Kommun:</i>	Enköping
<i>Socken</i>	Svinnegarn
<i>Fastighet</i>	Haga 2:50–52 m.fl.
<i>Fastighetskarta:</i>	66G 0BN Svinnegarn
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Koordinater:</i>	X6607106/Y614754
<i>Inmätningssmetod:</i>	GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inget förutom rapporten.
<i>Fynd:</i>	–

Bilagor

Bilaga 1. Registrerade lämningar enligt FMIS utanför utredningsområdet

Objektnummer	Typ	Status
Svinnegarn 22:1	Gravfält	Fornlämning
Svinnegarn 23:1	Fornlämningsliknande lämning	Övrig kulturhistorisk lämning
Svinnegarn 25:1	Gravfält	Fornlämning
Svinnegarn 24:1–4	Stensättning	Fornlämning (3), bevakningsobjekt (1)
Svinnegarn 29:1	Gravfält	Fornlämning
Svinnegarn 44:1	Gravfält	Fornlämning
Svinnegarn 46:1	Hög	Bevakningsobjekt
Svinnegarn 52:1	By-/gårdstomt	Fornlämning
Svinnegarn 52:2	Boplats	Fornlämning
Svinnegarn 55:1	Stensättning	Bevakningsobjekt
Svinnegarn 66	Fyndplats	Övrig kulturhistorisk lämning
Svinnegarn 67	Härd	Fornlämning
Svinnegarn 68	Härd	Fornlämning
Svinnegarn 69	Boplatslämning övrig	Fornlämning